

Edgar Morin. Commune en France. La Métamorphose de Plodémét

Paris. Fayard 1967, 287 s.

V roce 1950 podnikla skupina sociologů výpravu za poznáním stavu sociální struktury francouzského „Middletown“; v roce 1965 byla realizována mnohem náročnější a rozsáhlejší výprava za poznáním dynamiky této struktury, za identifikaci „tiché revoluce“, která postupně proniká i do nejdostupnějších oblastí Francie. Tak vznikly dvě z mála na tuto problematiku orientovaných francouzských monografií. Obě studie — především díky orientaci svých autorů — explicitně proklamují marxistickou interpretaci, dělí je však více než patnáct let sociologické práce. Implicitní inspiraci prvé studie¹ nepochybně představoval L. Warner, jakkoli polemicky byla realizována. Výsledkem, který pro svou skromnost ne našel větší odezvu, byla statická představa „třídní“ strukturovanosti francouzského města, založená na hierarchizaci objektivních „sociálních situací“ vycházejících téměř výhradně z profese. Základní inspiraci druhé studie představuje vědomá snaha francouzských sociologů postihnout především sociální dynamiku, sociální změnu, v jejíž analýze se tradiční studium sociální stratifikace (téma, jež ostatně francouzská sociologie nikdy nepřijala za své) stává pouze dílčím aspektem. Oč komplikovanější je toto úsilí, oč více mu jde o postižení specifického a přechodného, o to méně svádějí jeho závěry k přejímání. Studium sociální změny je vítaným polem pro specifikaci sociologií, polem pro úsilí o rozrušení jejich národní beztvárnosti a tím i dominance sociologie importované ze zámoří — pretenciózní francouzští sociologové si to dobře uvědomují a začínají mu věnovat stále větší pozornost. Přes oceán se už nevedou jen obsahové diskuse, polemika se týká zásadních otázek přístupu ke společnosti. Nejde již o konkrétní náplň univerzálních konceptů, nýbrž o koncepty samy.

Edgar Morin² je tedy jedním z pionýrů. Spoju se širokým kolektivem pečlivě vybraných spolupracovníků strávil rok v odlehlém bretaňském městysi, aby zde realizoval šetření z hlediska „sociologie přítomnosti“ v rámci mezioborového výzkumu této obce. Metodika šetření byla předem určena pouze rámcově, přičemž zahrnovala permanentní proces sebekritiky a autokorekce. Z tohoto důvodu

byl také výzkum rozčleněn do šesti „kampaň“, přičemž přestávky mezi nimi sloužily právě k metodologickým precizacím. Z metodologického hlediska bylo místo výzkumu určeno na rozhraní etnografického přístupu, z něhož bylo důsledně převzato úsilí o zachování „dialogu mezi badatelem a studovanou realitou“, a historického studia, z něhož vyplynul trvalý zřetel na historičnost přítomnosti, na pochopení změny a dění, přelomů a krizí.

V konkrétním vyjádření zahrnoval „mnohodimenzionální postup“ Morinův tři základní metody: 1. „fenomenografické pozorování“, velmi široce formulované v sociálním čase i prostoru; 2. interview, který představoval všechno od letmých rozhovorů náhodných setkání až po „hloubkové“ rozhovory se systematicky vybranými lidmi; 3. participaci na skupinových aktivitách, „sociální praxi“. „Naši metodu“ říká Morin, „používáme k odhalení jevu (pozorování), k poznání jeho energie (praxis), k jeho provokování ve strategických bodech (zasahování), k tomu, abychom jej nechali proniknout individuální intimitou — zkoumáme ji činy, slova, věci“ (s. 283). Vědomě se distancuje od předem promyšlených a předem programovaných dotazníkových akcí, které jsou „předurčeny k tomu, aby potvrdily výchozí hypotézy“.

Výsledky výzkumu — tisíce stran záznamů, množství magnetofonových pásek, dílčí monografie zpracované místními spolupracovníky atd. — byly po dalších osmnácti měsících zpracovávány. Morin se pak pokusil o jejich interpretaci. Pod jeho rukama se podrobná analýza „excentrického případu“ provinciálního městyse proměnila v hlubokou úvahu o „společnosti v pohybu“, a navíc v nesmírně poutavé a literárně vytříbené čtení.

Úvodní kapitoly knihy jsou věnovány základním údajům a prvním dojům z městyse, vztahům výzkumníka a zkoumané populace a formování — především jde o formování politické — plodémetské osobnosti v první polovině XX. století. Na dalších stránkách studuje Morin proces re-formování této osobnosti: oblast zaznamenává rychlou industrializaci, přičemž její ekonomika je integrována do širších kontextů. Proniká sem „revoluce“ ve vybavení domácností, již odpovídá nová „spotřebitelská“ psychologie i nový postoj k penězům (spoření — úvěr); komunikace

¹ Ch. Bettelheim, S. Frère, *Une ville française moyenne — Auxerre en 1950. Etude de structure sociale et urbaine*, Paris — Colln 1950.

² E. Morin se narodil v roce 1921; věnoval se aktivně i teoreticky politice, od roku 1951 pracuje

v Centre d'Etudes Sociologiques. Publikoval mj. zajímavé práce ze sociologie kultury — *Le cinéma ou l'homme imaginaire* (1956), *Les Stars* (1957), především pak hlubokou analýzu masové kultury *L'Esprit du temps* (1962).